
Relja Arsić

Identiteti u prostoru: Projekat „Skopje 2014” i osećanje nacionalne pripadnosti mladih Makedonaca

---

Tema ovog istraživanja je ispitivanje veze između urbanističkog projekta sa jakom političkom pozadinom, i nacionalnog identiteta mladih ljudi. „Skopje 2014” je kulturni i istorijski projekat koji za cilj ima afirmaciju i jačanje nacionalnog identiteta Makedonaca, koji se percipira kao ugrožen od strane susednih država. Tema je interesantna kako zbog materijalnih i nematerijalnih aspekata projekta – građevinskih elemenata koji ga sačinjavaju, tako i zbog odjeka među građanima Makedonije. U radu se opisuju uslovi nastanka projekta, njegove estetsko-urbanističke karakteristike i ispituje se prisutnost i stepen povezanosti urbanističkih promena nastalih realizacijom projekta „Skopje 2014” i nacionalnog identiteta mladih građana i građanki grada Skoplja. Putem polustrukturisanog intervjua sa četvoro studenata iz Skoplja (starosti 20-25 godina), dobijen je uvid u moguće domete ovog urbanističkog projekta na identitetskom planu.

Uvod

Panorama centralnog dela grada Skoplja ubrzano je počela da se menja od 2010. godine, kada je započeto sa izgradnjom novih i prepravkom postojećih objekata u veoma specifičnom i za lokalnu tradiciju nekarakterističnom stilu (neo)klasicizma. Bele gipsane fasade, nove „stare” balustrade, pilastri i zabati počeli su obeležavati modernističku arhitekturu Skoplja. Fontane, venci, spomenici, biste i ukrašeni mostovi ubrzano su nicali u centru grada. Ovako krupna promena na urbanom tkivu Skoplja, izazvana

nekritičkim korišćenjem atipičnih i prenapravljenih elemenata arhitektonskih i kiparskih stilova iz prošlih epoha, nije zaobišla ni građane i građanke ovog grada, kojima je na koncu ovako krupan zahvat i bio namenjen. Putem top-down projekta „Skopje 2014” za koji je prvenstveno bila zaslužna i zadužena Vlada Republike Makedonije, izvršeno je mnogo zahvata na društvenom i političkom planu mlade postjugoslovenske države, započeta je muzealizacija grada (Kubina 2012), izmišljanje prošlosti (*ibid.*), totalna turistifikacija (Ivkovska 2014) i najznačajnije – proces izmišljanja i galvanizacije nacije i njenog nacionalnog identiteta (Graan 2013; Janev 2017). O vezi ovog projekta i nacionalnog identiteta govori i tadašnji premijer Makedonije, Nikola Gruevski, kada se zalaže za izgradnju osporavane trijumfalne kapije „Makedonija”, naglašavajući: „Ima li značajnijeg trijumfa za naciju, državu, od nezavisnosti”, podsećajući da je pomenuta kapija zamišljena kao simbol obeležavanja 20. godišnjice makedonske nezavisnosti (Mina 2012).

Javni prostor je pojam koji je svoju političku konotaciju zadobio još u doba antike, odakle pojam agore nosi u sebi semantički naboj. Kako je javni prostor nosilac, ali i katalizator društvenih procesa i odnosa moći, razumljivo je da mu je društvena i politička misao posvetila značajnu pažnju. Istraživanja veza javnog prostora i oblika, ali i tehnika vladavine takođe su značajno obogatila naša razumevanja ovih pojmova i njihovih preklapanja, te omogućila da delovanje države u sferi simboličkog tumačimo kao važan element političke sfere i neizostavan činilac procesa stvaranja identitetskih formacija. Kako

---

Relja Arsić (1999), Vranje, Kralja Milana 27, učenik 4. razreda Gimnazije „Bora Stanković” u Vranju

MENTORI:

*Miloš Ničić, Fakultet političkih nauka
Univerzitet u Beogradu, MA*

*Teodora Smiljanić, Filozofski fakultet
Univerziteta u Beogradu, diplomirani
etnolog-antropolog*

Verderi (Verdery 1999) ukazuje, jedan od najčešćih načina putem kojih politički režimi obeležavaju prostor jeste putem postavljanja spomenika na tačno određenim mestima ili putem promene naziva obeležjima grada poput ulica, trgova ili javnih zdanja. Slično navodi i Asman (2007: 36) kada naglašava „da bi neka istina uspeła da se usadi u sećanje grupe, mora u konkretnom obliku da predstavlja neki događaj, neku osobu ili mesto”.

Uzimajući u obzir navedene primere državne intervencije u prostoru, te teorijske postavke veza između države, javnog prostora, sećanja i osećanja nacionalne pripadnosti, tokom 2018. godine sprovedeno je istraživanje čija je tema ispitivanje dometa ovog projekta na polju izgradnje i učvršćivanja nacionalnog identiteta mladih Makedonaca. Ovako tematizovano istraživanje se direktno nadovezuje na prethodnu studiju koja je za cilj, između ostalog, imala da pokaže eventualno postojanje veze između projekta „Skopje 2014” i nacionalnog identiteta ljudi koji su na njegove intervencije upućeni tokom svoje svakodnevne (Koložova *et al.* 2013). Kako je navedeno u datom istraživanju, ovaj grandiozni arhitektonsko-vajarsko-urbanistički zahvat je prvenstveno namenjen jačanju i galvanizovanju fragmentarnog nacionalnog identiteta, te je u našem radu cilj bio da se utvrdi da li je projekat „Skopje 2014” na neki način uticao na razvijanje ili učvršćivanje osećanja nacionalne pripadnosti kod izabranih ispitanika, mladih Makedonaca, i ukoliko jeste, na koji način.

Metodologija

U želji da saznamo na koji način je fizički prostor povezan sa oblikovanjem nacionalnog identiteta, kao i koje su mogućnosti uticaja prostora na identitet, najpre smo razmatrili teorijski okvir koji objašnjava kontekst projekta „Skopje 2014” i prethodnog istraživanja Katherine Koložove i saradnika (Koložova *et al.* 2013). Zatim smo, oslanjajući se na ovo i druga slična istraživanja na ovu temu, dizajnirali i sproveli empirijsko istraživanje.

Metoda koju smo koristili za prikupljanje podataka je polustrukturisani intervju. Odabrali smo ovu metodu jer dopušta određen nivo fleksibilnosti prilikom intervjua, a i zbog toga što podaci dobijeni intervjuom mogu da se analiziraju na više načina. Intervjui su vođeni na

makedonskom i engleskom jeziku – prvenstveno engleskom, jer smo tokom procesa istraživanja uvideli da jezik igra značajnu ulogu u identitetskim osećanjima naših ispitanika. Proces intervjuisanja se odvijao preko Skajpa, a razgovor je sniman. Nakon toga su intervjui transkribovani i analizirani. Uzorak se sastojao od četvoro mladih Makedonaca, studenata, koji su rođeni između 1994. i 1999. godine.

Ispitanici su upitani o tome šta misle da je specifično za Makedoniju, koji običaji, koja tradicija. Potom su pitani o tome kako oni posmatraju grad i šta su glavne odrednice u njemu, koje su glavne ulice i posebna mesta za njih. Takođe su pitani i o ličnostima i mitovima koji su najvažniji za Makedonski narod.

Nacionalni identitet i identiteti u prostoru

Termin nacionalnog identiteta teoretičari su definisali na mnoge načine, što nam govori o tome koliko je ovaj termin u suštini višedimenzionalan. Prema Antoni Smitu, nacionalni identitet uključuje osećanje političke zajednice koja podrazumeva neke zajedničke institucije i jedan kodeks prava i dužnosti za sve njene pripadnike (Smit 2010). Smit dalje obrazlaže da se nacija sastoji od nekoliko elemenata. Prvi element nacije, jeste teritorija, koja mora biti utvrđena. Ljudi i teritorije, takoreći moraju pripadati jedno drugom, što bi značilo da se ta teritorija ne može nalaziti bilo gde; ona nije ma koja zemlja, već je ona „istorijska” zemlja, „domovina”, „kolevka” naroda. Domovina postaje skladište istorijskih sećanja i asocijacija, kao i mesto gde su heroji i mudraci živeli, molili se i borili. Drugi element nacije, jeste ideja patrije. Odnosno, zajednice zakona i institucije u kojoj vlada jedinstvena politička volja. To podrazumeva bar neke zajedničke regulativne institucije, kroz koje do izraza dolazi zajednički politički sentiment i ciljevi. Najzad, pravna jednakost pripadnika političke zajednice u omeđenoj domovini implicira određenu meru zajedničkih vrednosti i tradicije među stanovništvom, ili bar u samoj „jezgrenoj” zajednici. To znači da nacije moraju imati određenu zajedničku kulturu i ideologiju, skup zajedničkih ciljeva i ideja koji povezuju stanovništvo na jednoj teritoriji. Smit zaključuje, „Nacija se može definisati kao imenovana ljudska populacija sa zajedničkom istorijskom teritorijom, zajednič-

kim mitovima i istorijskim sećanjima, određenim stepenom zajedničke masovne, javne kulture, zajedničkom ekonomijom i zajedničkim zakonskim pravima i dužnostima svih pripadnika” (Smit 2010: 30).

Ukoliko govorimo o povezanosti nacionalnog identiteta i spomenika, praksa podizanja spomenika u svrhu građenja sistema vrednosti kroz direktnu komunikaciju svih članova tog društva, postoji i pre nastanka modernih nacija. Ono na šta nam spomenici na simboličkom nivou ukazuju jesu upravo procesi modernizacije, evropeizacije i nacionalizacije društava. Faze procesa nacionalizacije etničkih zajednica, koje je definisao istoričar i teoretičar Miroslav Hroh, jasno se prepoznaju u fazama gradnje spomenika (Hroh 1985). Antropomorfne predstave nacije i spomenici herojima koji su personifikovali poželjne ideale, označavali su najraniji period osmišljavanja nacionalne ideje. Drugi je karakterisalo podizanje spomenika vladarima i političkim prvacima kojima su institucije države afirmisane u javnom polju, dok je fazu omasovljenja nacionalne ideologije pratila hiperprodukcija spomenika koji su glorifikovali herojstvo i martirstvo vojničkih i civilnih žrtava (Manojlović Pintar 2014: 54-55).

Takođe, o vizuelnom identitetu govori i Tomazo Kampanela u svom utopističkom tekstu „Grad Sunca” gde je navedeno da je grad u stvari vizuelni koncept koji podrazumeva afirmaciju angažovane umetnosti i „upisivanje” istorije u javni prostor. Kako bi se pojedinac kretao kroz grad, okružen simbolima koji pružaju privid neprolazne prošlosti, ti simboli bi činili istoriju delom svakodnevice, odnosno delom ličnog i kolektivnog identiteta (Manojlović Pintar 2014: 56).

Makedonski nacionalni identitet

Kako bismo uopšte razumeli kompleksnost makedonskog nacionalnog identiteta, moramo se vratiti u prošlost. Kada je devedesetih godina XX veka Makedonija stekla samostalnost, ona je bila jedna od retkih država naslednica Jugoslavije koja nije pokušala da odmah izbriše nasleđe prethodne socijalističke države, upravo zbog toga što je ona u ovoj državi našla svoj identitet (Stanković Pejnović 2011). Međutim, raspadom Jugoslavije taj identitet je takođe postao uzdrman. Kako ova autorka navodi (*ibid.*), ideološki

temelj na kojem je nova država gradila svoj identitet se zasnivao na obrascu koji naglašava nacionalni, a ne građanski karakter. To znači da se obrasci i prakse uključivanja ili isključivanja pojedinca iz nacije temelji na osnovu poistovećivanja stanovišta sa tom nacijom, njenim jezikom, religijom i njenom teritorijom. Međutim, zbog toga što stanovništvo Makedonije čine i Albanci koji se ne poistovećuju sa „makedonskom nacijom”, dolazi do sukoba ove dve etničke grupe. Nakon toga dolazi do Ohridskog sporazuma 2001. godine, mirovnog sporazuma koji je naglašavao građanski karakter države po etničkim merilima. Nakon potpisivanja ovog sporazuma, Makedonija „traži” svoj identitet između državno-nacionalnog nacionalizma i albanskog pod-nacionalizma. Ovakva situacija povezana je s jakom potrebom javnog mnjenja za dokazivanjem makedonskog identiteta prema susednim nacijama (Stanković Pejnović 2011: 472).

Ukoliko govorimo o „spornom makedonskom identitetu” možemo pretpostaviti da postoji simboličko osporavanje identiteta koje vrše susedne zemlje, Grčka, Bugarska, Albanija i Srbija, takođe „aktuelnog” realnog sukoba vezanog za politički dogovor oko identiteta države između Makedonaca i Albanaca. Spoljni napadi se mogu svesti na sledeće: Bugarska se protivi zasebnom priznanju jezika i nacije, Srbija autokefalnosti crkve, Albanci državnosti, a Grci imenu države, nacije i nazivu jezika (Isaković 2000, prema Stanković Pejnović 2011).

Projekat „Skopje 2014”

Projekat „Skopje 2014” namerava da „afirmiše, ojača i osigura očuvanje istorijske istine o makedonskom nacionalnom identitetu kao jedinoj istini” (Kolozova *et al.* 2013). Politička partija koja je bila vladajuća od 2008. do 2016. godine u Makedoniji, VMRO-DPMNE (Vnatrešno Makedonska Revolucionerna Organizacija – Demokratska Partija za Makedonsko Nacionalno Edinstvo) je pokrenula ovaj projekat kao način da se Skoplju da novi izgled, kao i da se privuče veći broj turista i investitora (Kolozova *et al.* 2013).

Projekat „Skopje 2014” je predstavljen kao projekat koji će koštati 80 miliona evra, međutim prema podacima iz 2017. godine cena projekta prelazi sumu od 680 miliona evra. U ovom tre-

nutku on obuhvata 137 objekata: 28 zgrada, 34 spomenika, 39 skulptura, 5 trgova, 4 mosta i tako dalje (Prizma 2018). Neki od spomenika koji čine projekat jesu: „Ratnik na konju” (slika 1), spomenik Palim herojima Makedonija, „Prvo zasedanje ASNOM-a”, spomenik caru Samuilu, Justinijanu I, osnivačima Makedonske revolucionarne organizacije, spomenik „Čamdžije iz Soluna” itd. Projekat pokušava da naglasi antički karakter makedonskog nacionalnog identiteta, takođe oslikava poznate „Makedonce” kroz istoriju kao što su Aleksandar Makedonski (za koga Grci tvrde da je Grk), car Samuilo (za koga Bugari tvrde da je ustvari Bugarin), Justinijan I, Goce Delčev (za koga Bugari takođe tvrde da je Bugarin) i još mnoge druge ličnosti. Upravo zbog ovakvih ličnosti sam projekat je naišao na kritiku i osporavanje.

Projekat obuhvata građevine koje pripadaju baroknom i neoklasicističkom stilu, koje ne oslikavaju društveno-istorijske uslove kroz koje je Makedonija prolazila u prošlosti. Ono što je posebno zanimljivo kod ovog redekorisanja jeste što nisu sve građevine građene od temelja, već su

na neke zgrade koje pripadaju modernističkoj brut arhitekturi i koje oslikavaju socijalistički period, samo ‘nalepljene’ fasade u neoklasicističkom i baroknom stilu (slika 2). Ovo nam takođe i simbolički pokazuje na koji način se projekat odnosi prema jugoslovenskom nasleđu. U urbanom prostoru delaju različite politike prostora, međutim u gradovima u kojima ne postoje „kompetitivne politike prostora ili su one izrazito slabe, možemo svedočiti totalnoj prekonfiguraciji gradskog teksta” (Radović 2013: 143). O odnosu prema jugoslovenskom nasleđu govore i masovna preimenovanja ulica i trgova. Radović takođe navodi, da proces komemoracije govori o tome koja je dominantna identitetska politika na delu, a uklanjanje ili zamenjivanje određenih elemenata javnog prostora, odnosno dekome-moracija, takođe ukazuje na identitetsku politiku. VMRO-DPMNE je 2012. godine bez konsultovanja svih opština grada Skoplja objavila plan novih naziva za oko 300 ulica. Ovaj predlog menjanja odonima u Skoplju pokazuje na koje sve načine vladajuća stranka primenjuje

Slika 1. Na ovoj fotografiji možemo da vidimo jedan od mnogih spomenika ovog projekta. Iako je zvanični naziv ovog spomenika jeste „Vojnik na konju”, oko imena se vodi polemika. Kako je cilj projekta da naglasi makedonsku antičku prošlost, ovaj spomenik zapravo predstavlja Aleksandra Velikog.

Figure 1. This photograph shows us one of many monuments included in the project. The official name is “Equestrian warrior”, although the name was disputed. As this project aims to emphasize ancient Macedonian past, this monument actually represents Alexander the Great.

Slika 2. Promena fasade na zgradi makedonske elektroprivrede (MEPSO). Ova fotografija nam pomaže da vizuelno pojмимо odnos prema jugoslovenskom nasleđu, koji simbolično prikazuje i odnos prema nasleđu ranijeg perioda. Fotografija preuzeta sa <http://www.thebohemianblog.com>.

Figure 2. Changes in the facade of the Macedonian power company building. By looking at the photograph we can visually understand the attitude towards Yugoslav heritage, which symbolically depicts the relationship towards heritage from the past. Source: <http://www.thebohemianblog.com>

identitetsku politiku i svedoči o namerama stranke da izbriše jugoslovensko nasleđe.

Nakon raspada Jugoslavije i proglašavanja nezavisnosti Republike Makedonije, novoj državi je uskraćeno da koristi naziv „Makedonija” i odlukom UN-a 1993. godine joj je nametnutno ime Bišva Jugoslovenska Republika Makedonija. Nakon toga je usledio Interim dogovor između Helenske Republike i Bivše Jugoslovenske Republike Makedonije 13. septembra 1995. godine.

Sažet prikaz hronološkog toka događaja vezanih za nastanak projekta Skopje 2014 pružaju Kozolova *et al.* (2013):

„Skopje 2014” je kulturni i istorijski projekat sa ciljem afirmisanja nacionalnog identiteta koji je percipiran kao napadnut upravo kroz uskraćivanje prava na željeno ime države kao i nametanje novog imena. Nakon usvajanja odluke 817 Saveta bezbednosti UN, institucije i međunarodne orga-

nizacije Evropske Unije (npr. Savet Evrope) se obraćaju državi privremenim imenom Bivša Jugoslovenska Republika Makedonija. Nakon 18 godina pregovaranja između Grčke i Makedonije, rešenje spora oko imena nije nađeno, a međunarodno priznato ime Makedonije je postalo Bivša Jugoslovenska Republika Makedonija¹. Uprkos odredbi definisanoj u 11 članu Interim dogovora da Grčka neće blokirati Makedoniju prilikom integracije u međunarodne organizacije i asocijacije država kojima može da pristupi pod imenom Bivša jugoslovenska republika Makedonija, Grčka je praktično uložila veto protiv Makedonskog pristupanja NATO-u na Samitu alijansi u Bukureštu 2008. godine 3. aprila. Nemiri u zemlji su rasli, i javni revolt je bio primetan. Rešenje za spor

¹ Rešenje za ovaj višegodišnji spor je nađeno u januaru 2019. godine kada je zvaničan naziv BJRM postao Severna Makedonija, prim. aut.

oko imena je dodato kao deveta tačka koju zemlja mora da ispuni da bi započela proces pristupanja Evropskoj Uniji. Makedonija je dobila status kandidata za Evropsku uniju od 17. decembra 2005. godine pod privremenim imenom Bivša Jugoslovenska Republika Makedonija, i uprkos pozitivnom izveštaju od strane Komisije i preporuke za početak pregovora, Evropski savet i dalje ne donosi odluku da započne proces pregovaranja. Čak i pored pozitivnih kritika Ričarda Hovita, evropskog poslanika za napredak zemlje ka Evropskim integracijama, koje su predstavljene na Evropskom parlamentu 22. maja 2013. godine i preporuke Parlamenta Evropskom savetu da započne pregovore sa zemljom, problem pristupanja Makedonije u Evropsku uniju nije se ni našao na agendi sastanka Saveta održanog 27. i 28. juna 2013. godine.

Insistiranje da se makedonska antička istorija ugradi u sklop savremenog makedonskog identiteta deluje kao jedan od mogućih odgovora na frustracije izazvane događajima na sastanku članica NATO-a u Bukureštu 2008. godine i odgovor na eksplicitne zahteve od strane Evropskog saveta da se spor oko imena reši pre početka procesa pristupanja EU. „Skopje 2014” je predstavljeno na konferenciji za štampu koju je organizovala Opština Centar Skoplje u februaru 2010. Projekat su predstavili gradonačelnik Vladimir Todorovik i ministarka kulture Elizabeta Kanceska Milevska (Kolozova *et al.* 2013).

Zbog samog projekta „Skopje 2014” organizovano je mnoštvo protesta, među kojima se posebno istakao protest nazvan „Šarenata revolucija“, u kom su građani sprejovima prskali građevine i spomenike koji čine projekat. Međutim i pored velikih političkih previranja, određena vertikalna u ophođenju mladih prema nacionalnom identitetu je uočljiva.

Stavovi mladih prema nacionalnom identitetu

Kao što je rečeno u prethodnim delovima, implicitan cilj projekta „Skopje 2014” jeste da ojača i afirmiše nacionalni identitet građana Makedonije, putem povezivanja savremenih okolnosti i zamišljenih antičkih korena. Međutim, u razgovoru sa mladim makedoncima ono šta se moglo zaključiti o njihovom viđenju nacionalnog identiteta ne korespondira sa ciljevima samog projekta. Najveća pažnja prilikom analize usmerena je prema trima temama: a) konfuziji vezanoj za osećanje nacionalnog identiteta, b)

SFR Jugoslaviji i c) odnosu prema političkim promenama.

Kao što je i u Francuskoj i Nemačkoj u 19. veku veličano antičko, odnosno germansko nasleđe da bi osnažilo ideje i kolektivne svesti o posebnosti, odnosno superiornosti, tako i ovaj urbanistički projekat pokušava da indukuje nacionalnu posebnost kroz naglašavanje antičkog nasleđa. „Skopje 2014” pokušava da vizualizuje mesto sećanja, i da time stvori kolektivno pamćenje koje će oslikavati kontinuiranu istoriju Makedonije, što možemo da vidimo kroz veliko naglašavanje antike, odnosno pokušaja da se ona ustali u kolektivno sećanje. Kreiranjem virtuelnih istorijskih kontinuiteta u vremenima socijalnih i političkih promena, društvene grupe su pokušavale da osnaže svoju moć i učvrste svoje pozicije, kao i da omoguće političku dominaciju u sadašnjosti. Sve ovo se odražava i na javni prostor gde dolazi do velikog prezonačavanja (Manojlović Pintar 2014).

Kada uzmemo u obzir ono šta je Olga Manojlović Pintar obrazložila, projekat bi trebalo da podigne osećanje identitetske sigurnosti i dominacije među stanovnicima Makedonije, međutim ono šta sam primetio kod mojih ispitanika je potpuno suprotno. Ono šta je obeležilo njihove odgovore jeste upravo konfuzija u vezi sa nacionalnim identitetom. Ispitanici koriste termine borba, strah, paranoja i depresija da bi opisali kako se oni u stvari osećaju. Kako kaže M. E. „...definicija sadašnjeg makedonskog identiteta jesu paranoja, strah i borba”. Kao što možemo da vidimo, moji ispitanici se osećaju napadnuto, i nalaze se u određenom identitetskom procepu i zbog toga moraju da „dokazuju kako su u pravu i ponosno govore da su Makedonci”, kako kaže A. G. Nasuprot njihovim osećanjima, postoji javni prostor koji šalje potpuno drugačiju poruku. Onu poruku koja ne komunicira sa stanovnicima Skoplja, ukoliko postavimo stvari tako, možemo da kažemo da projekat nije ispunio svoje ciljeve. Ne samo da nije ispunio ciljeve, već je projekat stvorio još veću identitetsku kakofoniju, kako kaže A. G.: „Mislim da smo u jednom stanju zbunjenosti... nalazili smo se i dalje se nalazimo u mestu gde baš ne znamo šta u stvari hoćemo”. Ono što je takođe primetno kod mojih ispitanika, jeste da ne mogu da definišu specifičnosti elemenata njihovog nacionalnog identiteta, iako imaju jasnu ideju šta treba da čini nacionalni identitet. Kako kaže građanka Skoplja A. G.:

„Ono šta nas čini da se stvarno osećamo Makedoncima jesu tradicija i istorija. Zato što tradicija, kultura i folklor, navike i običaji, čak i hrana su dosta povezani sa tim.” Takođe, kada je M. E. pričao tome kako je nacionalna kuhinja jedna odrednica makedonske nacije on kaže: „... i ukoliko bi mi neko rekao da kebab, burek i panička postoje na čitavom Balkanu, rekao bih da, tako je, ali to je makedonsko. Način na koji se pravi, način na koji se ti osećaš, i čitav proces je makedonski.”

Skoplje je pogodio veliki zemljotres 1963. godine u kom je 80% infrastrukture uništeno. Jugoslavija je angažovala vodeće arhitekte toga doba i preoblikovala grad koji je postao brutalistička prestonica sveta. Ono šta projekat pokušava da uradi jeste i da preoznači ovo doba, što možemo da vidimo putem „lepljenja” neoklasicističkih i baroknih fasada na građevine brutalističkog stila i time projekat simbolički pokušava da izbriše ovaj deo prošlosti. Na moju začuđenost, iako postoje veliki naponi da se fizički „zakopa” Jugoslavija, sam identitet i jugoslovenski narativ je ostao vrlo prisutan, čak i kod mojih ispitanika koji nisu živeli u vreme Jugoslavije. Kad god bi ispitanici odlutali u konfuziju definisanja svog identiteta, Jugoslavija bi se uvek spomenula, odnosno u njoj bi ispitanici našli određeno identitetsko usidrenje, koje je prikazivalo ovu zemlju skoro pa utopijski. U Jugoslaviji se znalo ko su Makedonci, ljudi su imali mnogo manje problema oko definisanja sopstvenog identiteta, a takođe je i standard bio mnogo bolji. Kako kaže B. T. „...verovatno se najbolje živelo u vreme SFRJ”. Moji ispitanici nisu mogli da se identitetski povežu sa prošlošću koju naglašava projekat, već su mnogo više povezani sa onom koju projekat negira. Ne samo da su se više povezivali sa njom, već su neki od njih smatrali da jugoslovenska komponenta makedonskog identiteta treba više da se ističe; M. E.: „Mislim da više treba da definišemo sebe kroz istoriju Makedonije kao zemlje Jugoslavije, i da ćemo tako početi da se identifikujemo sve više i više sa onim što u stvari jesmo.”

Upravo zbog ovakvih stavova prema prošlosti i nostalgичnom pogledu na Jugoslaviju, većina ispitanika smatra da je sam projekat besmislica i glupost. Međutim, iako smatraju da projekat nema smisla, oni naglašavaju da postoji velika potreba za jačim identitetskim određenjem Makedonije. Ispitanici smatraju da je pro-

jekat izgrađen zbog velikog pranja novca, kao i da ne oslikava istoriju Makedonije. Uočljiv je i kritičan stav mladih prema političkim promenama, kao što je primetno i da oni smatraju da su te promene nastale zbog dodvoravanja Evropskoj uniji. Takođe, neki od ispitanika su jasno uočili da je ceo projekat povezan sa politikom, i smatraju da je to zamaranje za ljude. Kako kaže B. T.: „Realni ljudi shvataju da je naša istorija dosta povezana sa Bugarima i Grcima i da ima mnogo konflikta oko toga, neko misli na jedan način, neko na drugi. Realni ljudi se ne zamaraju ovakvim pitanjima, oni gledaju kako da imaju dobar standard života i da žive slobodno.” Ovde možemo da primetimo nezainteresovanost za sam projekat kao odraz velikih političkih promena u zemlji i da projekat nije uticao ni na jedan način, već da je samo ‘dosadan’.

Zaključak

Iz analize intervjuova može se zaključiti da je projekat „Skopje 2014” kod mojih ispitanika pre doveo do identitetske kakofonije, nego što je doprineo učvršćenju makedonskog nacionalnog identiteta, kako ga je politička elita predstavila. Iako projekat naglašava „makedonsko antičko nasleđe”, moji ispitanici, mladi Makedonci, se nisu toliko identifikovali sa njim, ali jesu pokazali određene identitetske veze sa mnogo bližim vremenskim periodom, SFR Jugoslavijom. Možemo primetiti da viđenje identiteta koje propagira projekat nije toliko povezano sa načinom na koji mladi Makedonci vide taj identitet. Naprotiv, „upitni” spomenici su doveli do toga da se makedonski nacionalni identitet konstantno stavlja na test među građanima, kao i susednim zemljama. Zbog velikih političkih promena i reakcija na sam projekat, ovo istraživanje otvara veliki broj pitanja. Šta će se dogoditi sa projektom sada kada više nije na vlasti politička stranka koja ga je podržavala? Kako će odgovarati ljudi protiv kojih su pokrenuti sudski procesi zbog nezakonitih aktivnosti povezanih sa projektom? Da li će i kako će Makedonija razvijati svoj identitet započet putem implementacije ovog kolosalnog projekta? Ovo su neke od tema koje mogu biti interesantne za dalje istraživanje.

Zahvalnost. Posebnu zahvalnost dugujem Stefanu Pejiću (student etnologije i antropologije, Filozofski fakultet Univerziteta u Beo-

gradu) i Jovani Anđelković (studentkinji doktorskih studija na Simon Fraser University) za pomoć prilikom izrade ranijih verzija ovog rukopisa.

Literatura

Asman A. 2007. *Duga senka prošlosti*. Beograd: XX vek

Graan A. 2013. Counterfeiting the nation? Skopje 2014 and the politics of nation branding in Macedonia. *Cultural Anthropology*, **28** (1): 161.

Hroch M. 1985. *Social preconditions of national revival in Europe, a comparative analysis of the social composition of patriotic groups among the smaller European nations*. Cambridge University Press

Ivkovska V. 2014. Re-inventing vernacular settlements for tourists: Can the new Macedonian village represent true vernacular traditions?, *Journal of the International Society for the Study of Vernacular Settlements*, **3** (2): 17.

Janev G. 2017. 'Skopje 2014': erasing memories, building history. U *Balkan heritages: Negotiating history and culture* (ur. M. Couroucli i T. Marinov). Taylor & Francis, str. 111-130.

Kolozova K., Lecevska K., Borovska V., Blazeva A. 2013. *Skopje 2014 project and its effects on the perception of Macedonian identity among the citizens of Skopje*. Skopje: Institute of social sciences and humanities.

Kubiena M. 2012. Skopje 2014 – musealizing the city, re-inventing history?. *The Western Balkans Policy Review*, **2** (1): 78.

Manojlović Pintar O. 2014. *Arheologija sećanja: spomenici i identiteti u Srbiji 1918-1989*. Beograd: Čigoja štampa

Mina 2012. PM Gruevski: Yes, Skopje 2014 was my idea. Madenoniaonline.eu. Dostupno na: <http://macedoniaonline.eu/content/view/20045/45/>

Prizma 2018. Skopje 2014 pod lupa. <http://skopje2014.prizma.birn.eu.com/>

Radović S. 2013. *Grad kao tekst*. Beograd: XX vek

Smit A. 2010. *Nacionalni identitet*. Beograd: XX vek

Stanković Pejnović V. 2011. Sporan identitet Makedonije: Identitet različitosti. *Etnoantropološki problemi*, **6** (2): 471.

Verdery C. 1999. *Political lives of dead bodies*. New York: Columbia University Press

<http://www.thebohemianblog.com/wp-content/uploads/2016/05/Skopje-2014-22.jpg>

Relja Arsić

Identities in Space: “Skopje 2014” and the National Identity of Young Macedonians

This research examines links between urban projects with strong political backgrounds and the perceived sense of nationality. “Skopje 2014” is a cultural and historical urban project with the goal of affirming and empowering Macedonian national identity, which is perceived as being under attack by the neighboring countries. This topic is interesting from the perspective of both the tangible and the intangible – from constructional elements which make up the project and transform the city, to the impact it creates among the citizens of Macedonia. This research describes how the project “Skopje 2014” came to be and its esthetic/urban characteristics, and examines its existence and characteristics within the relevant theoretical framework. It further studies links between the project and the national identity of young Macedonians. Through the results of semi-structured interviews with five students from Skopje (age 20-25), insights into the impact of this project on the level of identity are discussed.

